

In zeven stappen naar het basisonderwijs

Handelingsgericht werken met jonge kinderen in risicosituaties

5

Marijke Bertu &
Anneke Elenbaas

Deskundigheidsbevordering van leidsters en pedagogisch medewerkers is in het kader van de doorgaande lijn in VVE een belangrijk speerpunt vanuit het Ministerie. Toch blijkt het voor veel leidsters en pedagogisch medewerkers niet altijd eenvoudig om ontwikkelingsproblemen bij jonge kinderen te signaleren en aansluitend adequaat te handelen. Veelal blijkt het voor hen lastig om effecten van gericht handelen in beeld te brengen. En dat is nou net de informatie die belangrijk is voor de overgang naar het basisonderwijs! 'In zeven stappen naar het basisonderwijs' is ontwikkeld door KPC Groep voor gemeentes, schoolbesturen, samenwerkingsverbanden en voorschoolse instellingen om op een heldere en eenduidige manier invulling te geven aan het handelen van leidsters en pedagogisch medewerkers en zo een doorgaande lijn te creëren van het voorschoolse traject naar het basisonderwijs. Bij het invullen van deze stappen spelen handelingsgericht werken en het inspelen op ontwikkelingsbehoeften een belangrijke rol.

Knelpunt bij de overdracht naar de basisschool

Bij de meeste kinderen verloopt de ontwikkeling voorspoedig. Bij een aantal kinderen stagneert de ontwikkeling, in de meeste situaties door een combinatie van factoren. Het gaat hierbij om factoren die gerelateerd zijn aan eigenschappen van het kind zelf (bij de geboorte), de opvoedsituatie en de onderwijssituatie. Eén van de knelpunten die zich voordoet bij de start in een onderwijssituatie is het ontbreken van duidelijke informatie over het ontwikkelingsverloop van het kind in de voorschoolse periode. Het gaat hierbij ook om specifieke informatie over de ervaringen van de ouders in hun omgang met het kind in de opvoeding en eventueel ook de contacten die zij hebben gelegd met specialisten vanuit eigen zorgen of op advies van het consultatiebureau. Bovendien geven leerkrachten aan onvoldoende op de hoogte te worden gesteld welke aanpak binnen de voorschoolse instellingen is gevolgd om de ontwikkeling van het jonge risicokind (extra) impulsen te geven. Een belangrijk onderdeel van de laatste stap is de overdracht, waarbij er een contactgesprek plaats vindt tussen de leidster of peda-

gogisch medewerker en zorgcoördinator of leidinggevende met de intern begeleider en de leerkracht van de ontvangende basisschool. Bij dit gesprek worden vanzelfsprekend ook de ouders betrokken. Na een aantal maanden is er wederom een terugblikgesprek. De ouders vormen in het zeven stappen traject een belangrijk onderdeel! In diverse gemeenten is men aan de slag gegaan met het organiseren van een goede doorloop en overdracht van de voorschoolse periode naar het basisonderwijs. Pedagogisch medewerkers en peuterleidsters worden geschoold in handelingsgericht werken om uitvoering te kunnen geven aan 'De zeven stappen'.

Even kennismaken, een praktijkvoorbeeld

Evelien, van 3 ½ jaar, toont weinig tot geen emoties. Ze komt 3 dagen in de week naar het kinderdagverblijf, maar de pedagogisch medewerkers krijgen weinig grip op haar. Ze is angstig en onzeker, afwachtend en kan niet goed omgaan met de nieuwe omgeving die het dagverblijf biedt. Er is weinig contact met de andere kinderen.

De thuissituatie is daarbij instabiel en ouders wor-

5

stelen met de slaapproblemen van Evelien. Ze slaapt geen nacht in haar eigen bed, maar wel bij haar ouders. Daarnaast is Evelien niet zindelijk.

De pedagogisch medewerkers gaan in gesprek met de ouders van Evelien, om van hen meer informatie te krijgen hoe zij met Evelien thuis omgaan. Zij spreken hun zorgen uit over het angstige en onzekere gedrag en gaan samen op zoek naar een passende aanpak om de ontwikkeling van Evelien te stimuleren. Dit betekent concreet dat voor het slapen gaan een ritueel wordt afgesproken en de inrichting van de slaapkamer van Evelien, samen met haar wensen, wordt omgebouwd tot een prinsessenkamer. Door Evelien hier nadrukkelijk bij te betrekken wordt ze enthousiast en gemotiveerd om in haar 'nieuwe' kamer te gaan slapen.

De zindelijkheid wordt besproken en hiervoor wordt een stappenplan vastgelegd, dat voor Evelien thuis en op het dagverblijf eenduidig is.

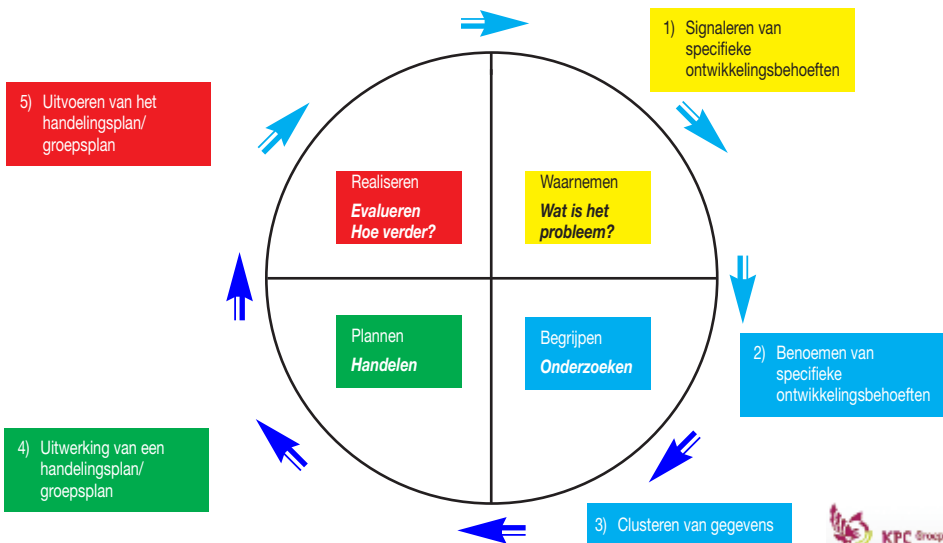
Om de sociale ontwikkeling en het zelfvertrouwen van Evelien te stimuleren gaan ouders met haar gezelschapsspelletjes spelen. Dit komt tevens de

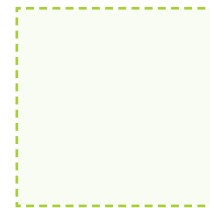
sfeer en het pedagogisch klimaat thuis ten goede. Samen een (gezelschaps)spel doen zal ook de komende tijd op het dagverblijf aandachtspunt zijn.

De effecten na 4 weken

- Evelien slaapt iedere nacht in haar eigen bed en daardoor zijn haar ouders ook beter uitgerust.
- Evelien is trots en straalt meer zelfvertrouwen uit. Ze begint zich meer te uiten, door te vertellen en aan te geven wat ze wel of niet wil.
- Spelletjes blijkt Evelien leuk te vinden en ze begint ze ook te begrijpen. Ze beleeft er veel plezier aan en als ze wint komt dit ook haar zelfvertrouwen weer ten goede.
- De angst voor het toilet is weg. Ze plast meerdere malen per dag in de wc en is zo goed als zindelijk, zowel thuis als op het dagverblijf. Veel complimenten en positieve stimulans maken er telkens weer een feestje van!
- Evelien speelt nu met andere kinderen en beleeft daar plezier aan. Ze praat en speelt !

Handelingsgericht werken in de voorschoolse periode, hoe ziet dat eruit?

Door 'De zeven stappen' te doorlopen kan er een wezenlijke bijdrage geleverd worden aan de deskundigheidsbevordering van leidsters en pedagogisch medewerkers, om problemen in de ontwikkeling van zeer jonge kinderen tijdig te signaleren (stap 1), daarna ontwikkelingsbehoefte te benoemen (stap 2), alle gegevens op een rij te zetten (stap 3), acties noteren in een plan (stap 4) en aansluitend gericht te handelen (stap 5). Na evalueren van de effecten op het handelen (stap 6) kan aan het einde van de voorschoolse periode een goede overdracht plaatsvinden (stap 7). Een overdracht die de ontvangende leerkracht in het basisonderwijs voldoende houvast biedt om verder vorm te gaan geven aan handelingsgericht werken vanaf de eerste dag van het schoolbezoek. Het stappenplan kan gezien worden als ondersteuning om handelingsgericht werken van zeer jonge kinderen gestalte te geven.

Over welke peuters hebben we het?

Het gaat hierbij om peuters die door opvallend gedrag of een opvallend ontwikkelingsverloop specifieke begeleiding vragen van ouders, leidsters of pedagogisch medewerkers. Ten aanzien van peuters met een opvallend ontwikkelingsverloop en daaraan gerelateerd dus ook specifieke ontwikkelingsbehoeften, wordt het accent gelegd op het voorkomen van problemen. Het gaat vooral om preventief of pro-actief handelen door betrokkenen in zorg- en voorschoolse instellingen.

Vooraf kwetsbare kinderen hebben er profijt van als zorgelijke ontwikkelingsignalen vroegtijdig worden gesignaleerd door de omgeving en als deze signalering ook vervolgd krijgt in de vorm van een adequate aanpak. Het vinden van een adequate aanpak blijkt echter, zeker op zeer jonge leeftijd, in de praktijk niet zo eenvoudig. Het vraagt namelijk om een scherp beeld van de ondersteuningsbehoeften van een kind. In de voorschoolse periode hangt hierbij - naast de

thuisituatie - veel af van het professioneel handelen van leidsters en pedagogisch medewerkers. Op jonge leeftijd zijn kinderen over het algemeen nog niet in staat hun behoeften altijd helder te uiten of te verwoorden. Dit betekent dat leidsters en pedagogisch medewerkers sterk moeten putten uit ervaringen en kennis over het ontwikkelingsproces op jonge leeftijd in relatie tot ontwikkelingsproblemen. Wanneer eigen handelen in relatie wordt gebracht met ontwikkelingsbehoeften van een kind betekent dit voor hen dat zij eigenlijk continu bezig zijn met de vraag wat een kind nodig heeft om de volgende stap in zijn ontwikkeling te kunnen zetten. Het gaat dan dus niet om vragen zoals "Wat is er mis met dit kind?", maar om vragen zoals "Hoe kan ik mijn aanpak en begeleiding, in samenspraak met ouders, afstemmen op datgene wat dit kind nodig heeft?" Daarbij worden nadrukkelijk de positieve factoren van het kind en zijn omgeving in beeld gebracht. Deze bieden veelal houvast om vervolgstappen te kunnen gaan maken. Denk hierbij aan momenten dat iets wel goed gaat, wat het kind al wel kan, waar het plezier aan beleeft, en dergelijke.

Weer even terug naar de praktijk

Mustafa, een jongen van Turkse afkomst en 3 jaar en 5 maanden oud, bezoekt 3 dagdelen in de week de plaatselijke peuterspeelzaal. Dit gaat niet zonder problemen. Mustafa spreekt geen Nederlands. Hij reageert snel agressief, slaat en schreeuwt dan, en kan niet omgaan met het feit dat iets niet mag of kan. De andere kinderen hebben hier erg veel last van en weten hier niet goed mee om te gaan. Een van de andere peuters laat wel zijn onmacht horen door steeds tegen Mustafa te zeggen: "Stop eens met Engels praten!". De leidsters geven, in overleg met ouders, duidelijke regels aan over slaan en schreeuwen en gaan die consequent toepassen. Ze weten wat hij

5

leuk vindt en gaan aan de slag met zijn eigen interesse gebied. Er worden dagelijks boeken voor-gelezen en (kleine) kringgesprekken gevoerd, waarbij de andere goed Nederlandstalige peuters erbij betrokken worden. Als Mustafa storend ge-drag gaat vertonen wordt zijn stoel in de kring omgedraaid. Als hij weer rustig kan meedoen mag hij weer in de kring zitten.

De effecten na 4 weken

- Mustafa zoekt op een positieve manier contact met andere kinderen. Zonder vervelend gedrag.
- Hij kan nu omgaan met "Nee, dat kan niet", door te accepteren wat het alternatief is.
- Mustafa heeft inmiddels 1 zin met Nederlandse woorden laten horen, en wel "Juf, hij mij plagen!"

In 7 stappen naar het basisonderwijs

Scholingstraject voor peuterspeelzalen en kinderdagverblijven

Stap 1	Opstart
Stap 2	Signalering in de groep
Stap 3	Intakegesprek met ouders
Stap 4	Maken van een handelingsplan
Stap 5	Uitvoering van handelingsgericht werken
Stap 6	Evaluatie van handelingsgericht werken
Stap 7	Overdracht naar de basisschool

Vier scholingsbijeenkomsten gericht op verwerving van inzicht in de huidige wijze van werken:

- Signalering van kinderen met een opvallend ontwikkelingspatroon.
- Gangbare aanpak voor deze kinderen.
- Effecten van deze aanpak op de ontwikkeling van kinderen, vanaf de voorschoolse periode tot en met de basisschoolperiode.
- Coaching op de werkvloer: Tijdens de groepsbezoeken worden door de coach video-opnamen of foto's gemaakt, in eerste instantie gericht op houding, gedragingen en werkwijzen van de kinderen om inzicht te krijgen in de ontwikkelingsbehoeften van kinderen.

Opbrengsten

Leidsters en pedagogisch medewerkers geven aan dat door de uitvoering van het draaiboek bij alle gesignaleerde peuters positieve effecten zijn bereikt. Om dit te realiseren wordt veelal gekozen voor een combinatie van scholing en begeleiding. Het geeft hen en leerkrachten in groep 1-2 houvast. Door de positieve effecten beleeft men tevens meer werkplezier en een goede doorgaande lijn in de jonge jaren heeft voor alle peuters meerwaarde!

Bij Evelien en Mustafa is een goede overdracht naar de basisschool gewaarborgd, waarbij het ontwikkelingsproces van de peuters duidelijk in beeld wordt gebracht.

De signalen die zijn opgepikt, de aanpak die is gehanteerd en het effect ervan vormen de basis voor het advies aan de leerkracht van groep 1-2. In het overdrachtsformulier wordt hier een samenvatting van weergegeven. Alleen op die manier is de continuïteit bij de begeleiding van de ontwikkeling van het jonge kind gewaarborgd. Voor leerkrachten zinvolle informatie en een concreet handelingsadvies. Voor alle jonge kinderen in risicovolle situaties een stap in de goede richting!

Marijke Bertu (m.bertu@kpcgroep.nl) en Anneke Elenbaas van Ommen (a.elenbaas@kpcgroep.nl) zijn adviseurs bij KPC Groep in 's-Hertogenbosch

